

II. ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1963

Α'

ΕΚΘΕΣΙΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΕΙΣ ΚΙΜΩΛΟΝ
ΑΠΟ ΤΗΣ 14 ΜΕΧΡΙ 29 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1963

ΥΠΟ ΓΕΩΡΓ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

Εἰς τὴν νῆσον Κίμωλον, ἀνήκουσαν εἰς τὸ σύμπλεγμα τῶν Κυκλάδων, κειμένην δὲ μεταξὺ τῆς Σίφνου καὶ τῆς Μήλου, ἐγγύτερον πρὸς τὴν δευτέραν, εἰσγάσθη πρὸς μελέτην τοῦ κατὰ παράδοσιν λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐπὶ 15 ἡμέρας, ἥτοι ἀπὸ τῆς 14 μέχρι τῆς 29 Αὐγούστου 1963, κατόπιν σχετικῆς ἐντολῆς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Ἐρευνήθησαν μορφαὶ τοῦ ὕλικου, τοῦ κοινωνικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου, συλλεχθεῖσας ἔτι καὶ ἀξιολόγου σχετικῆς ὕλης διὰ καταγραφῆς, ἠχογραφίσεως, κινηματογραφίσεως καὶ φωτογραφίσεως.

Ἡ καταγραφεῖσα ὕλη κατετέθη εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον εἰς χειρόγραφον ἐκ σελ. 452, σχ. 8^{ου} μεγ. (ἀρ. εἰσαγ. 2758), ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἐπὶ ταινιῶν μαγνητοφώνου ἕξ 75 ἠχογραφίσεων δημοδῶν ᾠσμάτων καὶ λαϊκῶν χορῶν (ἀρ. εἰσαγ. 7299-7373)¹. Ἡ μουσικὴ ὕλη αὕτη ἀποτελεῖται α) ἐκ μελωδιῶν ᾠσμάτων β) ἐκ μουσικῆς λαϊκῶν χορῶν (*συρτός ποταμός, μανόλαρος καὶ μπάλος, σούστα*) καὶ γ) ἕξ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἐγκώμια ἐπιταφίου εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου κατὰ τὸ

ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

¹ *Ι. Κ. Βογιατζίδης*, Κίμωλος, Ἱστορικαὶ ἔρευναι περὶ τῆς νήσου. Ἀθηνᾶ, τόμ. ΔΕ' (1923/24), σ. 67-124. — Περὶ τῆς γλώσσης τῶν Κιμωλίων. Ἀθηνᾶ, τόμ. ΛΖ' (1925/26) σ. 108-160.

² *Ἀντών. Μηλιαράκης*, Ὑπομνήματα περιγραφικὰ τῶν Κυκλάδων νήσων κατὰ μέρος. Κίμωλος. Ἀθῆναι 1901, 8ον, σελ. 48, 2 εἰκ. καὶ 1 χάρτ.

³ *Ἰωάνν. Σπ. Ράμφος*, Κιμωλιακά. Ἀθῆναι, α' αἰ' λγ', 8ον, σελ. 55. (Ἐν σ. 53-55 βιβλιογραφία περὶ τῆς Κιμῶλου).

⁴ *Ἰωάνν. Σπ. Ράμφος-Κ. Ι. Παπαδόπουλος*, Λαογραφικὰ τῆς Κιμῶλου, ἐν Πειραιεῖ 1953, 8ον σελ. 52-κζ'.

C. S. Sonnini, Voyage en Grèce et en Turquie, tom. second, A Paris, 1801 (λαογραφικὰ καὶ εἰδήσεις εἰς σ. 4-74).

¹ Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης εὐχαριστῶ θερμῶς τὸν πρωτοπρεσβύτερον κ. Ἰωάνν. Σπ. Ράμφον, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν λαμπρὰν συμπράξασιν ὀφείλεται ἡ ἐπιτυχὴς ἐκτέλεσις τῆς ὅλης ἐργασίας ταύτης.

ἐσπέρας τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς (15 Αὐγ.), τὰ ὁποῖα ἐψάλισαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Εὐαγγελιστρίας.

Εἰς τὰς κινηματογραφηθείσας ἐκδηλώσεις τοῦ λαϊκοῦ βίου περιλαμβάνονται: α) γαμήλια ἔθιμα (παρασκευὴ γλυκῶν, στρώσιμο τοῦ νυφικοῦ κρεββατιοῦ, ὁ στολισμὸς τοῦ μελλονύμφου καὶ ἀποχαιρετισμὸς ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας. Ἡ ἐκκίνησις εἶτα τῆς γαμηλίου πομπῆς ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ πρὸς μετὰβασιν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύφης διὰ τὴν παραλαβὴν τῆς πρὸς στέψιν. Ἡ στέψις εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ὁ γαμήλιος χορὸς· β) ταλασιουργία καὶ ὑφαντικὴ· γ) λαϊκὴ πανηγυρις τὴν 15 Αὐγ. (Ἄποψις τῆς Κιμώλου. Μεταφορὰ τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας ἐν πομπῇ εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τῆς Ὁδηγητρίας).

Α'. Ἡ νῆσος Κίμωλος, ὄρεινὴ καὶ ἄνυδρος, ἐκτάσεως 38 τετρ. χιλιομετρ., ἔχει ἐκ παλαιότερων χρόνων ἓνα μόνον κύριον συνοικισμόν, ὁ ὁποῖος καλεῖται ὁμοίως Κίμωλος, κεῖται δὲ πρὸς τὸ νότιον μέρος καὶ εἰς ἀπόστασιν 15' ἀπὸ τοῦ ἐπινεῖου Ψάθῃ.

Ἡ οἰκονομία τοῦ τόπου στηρίζεται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν, ἐν μέρει δὲ μόνον εἰς τὴν ἀλιείαν. Μέρος σημαντικὸν τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τῆς ἀσχολεῖται ἐκ παραδόσεως καὶ εἰς τὴν ναυτιλίαν. Ἔνεκα τοῦ μικροῦ θαλασσοῦ διαύλου, πλάτους 960 μ., διὰ τοῦ ὁποίου χωρίζεται ἡ νῆσος ἀπὸ τὴν Μῆλον, εὐρίσκετο πρὸς αὐτὴν κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ σήμερον ἔτι εἰς στενὰς οἰκονομικὰς καὶ πολιτιστικὰς σχέσεις, ἐκ τούτου δὲ ὁ μελετητὴς τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τῶν Κιμωλίων δέον νὰ ἔχη ὑπ' ὄψει του καὶ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν τῆς Μήλου, ἐπίσης δὲ καὶ τὴν τῆς Σίφνου. Ἐκ τῶν νήσων τούτων, κατὰ τοπικὰς δημῶδεις παραδόσεις, ἦλθον ἔτι καὶ ἄποικοι εἰς τὴν νῆσον. Σχετικὴ εἶναι ἡ ἀκόλουθος παράδοσις: «Στὰ χρόνια τοῦ προσπάππου μου, ὅπως μοῦ ἔλεγε ὁ παπποῦς μου, ἤπενε χολέρα στὸ νησί κ' ἠξεκλήρισε τὸ νησί. Ἐμείνανε μόνο τριάντα χωρικοὶ καὶ ἕξε ναυτικοί. Στὸ Ἅγιο Πνεῦμα (τοποθεσία) κοντὰ ἦτονε ἓνα ἐκκλησιδάκι ὁ Ταξιάρχης. Ἐκεῖ ἓνα βράδυ ἐμπήκανε νὰ κοιμηθοῦνε 13 ἄθρωποι κ' ἐξυπνήσανε ἕξε. Ἦσαν σημαδεμένοι ἀπὸ τὴν ἀρρώστια.

Ἔτσι ἐκαταστράφηκε ὁ κόσμος ἐδῶ. Ἦρθανε μετὰ ἐδῶ διάφοροι κ' ἐκατοικήσανε, Κρητικοί, Σίφνοι καὶ ἄλλοι (χφ., σ. 87).

Ἡ παράδοσις αὕτη ἀναφέρει περὶ ἐρημώσεως τῆς Κιμώλου ἔνεκα χολέρας. Συνήθεις λοιμώδεις νόσοι ἐκ τῶν ὁποίων ἐπῆρχοντο τρομακτικαὶ καταστροφαὶ τοῦ πληθυσμοῦ ἦσαν ἔτι ἡ εὐλογία¹, κυρίως δὲ ἡ πανώλης. Μεταξὺ τῶν ἐγκαταστα-

¹ Τελευταία φθορὰ τοῦ πληθυσμοῦ ἐκ τῆς εὐλογίας συνέβη τὸ 1915, ἐξ ἧς ἀπεβίωσαν τότε 26 πρόσωπα. Ἡ κατάπνισις τοῦ κακοῦ ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν κατοίκων εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Ὁδηγήτριαν, πολιούχον τοῦ τόπου, διὰ πρεσβειῶν τῆς Ἁγίας μεγαλομάρτυρος Βαρβάρας, τῆς ὁποίας ἔκτοτε πανηγυρίζεται μεγαλοπρεπῶς ἡ ἑορτὴ τὴν 4ην Δεκεμβρίου. Βλ. Ἰωάν. Σπ. Ράμφου, Τὰ «σωτήρια» τῆς Κιμώλου εἰς τὴν Ἁγίαν Βαρβάραν, ἐν Ἀθήναις 1954, σ. 5-6.

θέντων νέων κατοίκων ἀναφέρει ἡ παράδοσις καὶ Κρητικούς. Οὗτοι θὰ ἦλθον ἐνταῦθα, προερχόμενοι ἐκ Μήλου ἢ καὶ κατ' εὐθείαν ἐκ Κρήτης, πιθανῶς ἀμέσως μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν τῆς νήσου ἀπὸ τοῦ 1645-1669 ἢ πολὺ ἀργότερον, ἦτοι κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἕνεκα τῶν ἐπαναστάσεων τῆς Κρήτης, ὅτε ἐδημιουργεῖτο κῆμα προσφύγων ἐξ αὐτῆς πρὸς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Ἡ ἐγκατάστασις αὕτη θὰ ὑπῆρξε σημαντικὴ, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν οικογενειακῶν ἐπιθέτων εἰς Κίμωλον τῷ 1901, ἐκ τῶν ὁποίων μεταξὺ 82 (βλ. εἰς *Ἀντ. Μηλιαράκη*, Κίμωλος, σ. 45-46) 13 φαίνονται Κρητικῆς προελεύσεως.

Εἰκ. 1. Τμήμα τοῦ συνοικισμοῦ σήμερον τῆς Κιμώλου.

Πρὸς ἐποικισμὸν ἔτι ἐνταῦθα καὶ Σιφνίων περὶ τοῦ ὁποίου λέγει ἡ παράδοσις, ὡς ἀνωτέρω, συμφωνεῖ καὶ ἄλλη, σχετιζομένη ὑπὸ τοῦ λαοῦ πρὸς τὸ εἰς τὸ ἀνατολικὸν τῆς κωμοπόλεως ἄκρον ὑψούμενον βουνὸν Ξαπλοβούνη, ὕψους 100 μ¹, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα παρεμφαθῆρη εἰς *Κλαψοβούνη*, διότι, ὡς παραδίδεται, ἀναβαίνοντες εἰς τοῦτο οἱ παραμείναντες καὶ οἰκοδομήσαντες τὸ Κάστρον τῆς Κιμώλου πρὸς ἐγκατάστασιν εἰς αὐτὸ ἐποικοὶ Σίφνιοι, ἔκλαιον ἀτενίζοντες μακρὰν τὴν γενέτειραν νῆσον των².

Ἡ παράδοσις αὕτη εἶναι παλαιά, δεδομένου ὅτι ὑπῆρχεν ἤδη κατὰ τὸν 18

¹ Βλ. παρὰ *Ἀντ. Μηλιαράκη*, Κίμωλος, σ. 4.

² Βλ. *Ἀντ. Μηλιαράκη*, ἔνθ' ἀν., σ. 11 σημ. 2. Ἐτέρα παράδοσις ἀναφέρει ὅτι περὶ τὸ ἔτος 1600 ἐγκατεστάθησαν εἰς Κίμωλον 12 οἰκογένειαι ἐκ Σίφνου, αἱ ὁποῖαι ἔφεραν μαζί των τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Ὁδηγητρίας καὶ ἔκτισαν τὴν πρώτην φερώνυμον αὐτῆς ἐκκλησίαν. Βλ. εἰς *Ἰω. Σπ. Ράμφρον - Κ. Ἰ. Παπαδοπούλου*, Λαογραφικὰ τῆς Κιμώλου, ἐν Πειραιεῖ 1953, σ. 38.

αἰῶνα¹. Ὁ ἐπισκεφθεὶς τῷ 1778 τὴν νῆσον περιηγητὴς *C. S. Sonnini* (*Voyage en Grèce et en Turquie*, II, Paris 1801, σ. 25) ἀναφέρει σχετικῶς ὅτι «Le burg de l'Argentière est fort moderne; sa construction ne date que de 1646. Une tradition conservée parmi les habitants actuels, apprend qu'il a été commencé par des Grecs fugitifs de l'île de Siphanto, qui se tinrent cachés, pendant quelque temps, dans un bois qui en couvroit alors l'emplacement». Ἡ παράδοσις αὕτη ἀποδίδει εἰς τοὺς Σιφνίους ἐποίκους καὶ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Κάστρου τῆς Κιμῶλου.

Ὁ Ἄντ. Μηλιαράκης², ἔχων ὑπ' ὄψει τὰ ξενικὰ ἐπώνυμα καὶ βαπτιστικὰ ὀνόματα εἰς Κίμωλον, πιστεύει ὅτι ἐγένοντο ἐγκαταστάσεις καὶ ἐποίκων Ἑνετῶν εἰς περιόδον ἐρημώσεως τῆς νήσου, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ἐρμηνεύεται ἡ διαφορὰ εἰς τὰ ἔθιμα καὶ τὴν γλῶσσαν.

Ἡ παρατήρησις αὕτη τοῦ Μηλιαράκη περὶ ἐγκαταστάσεως ἐνταῦθα ξένων φαίνεται ὀρθή, ὡς ὁμως προκύπτει, τόσον ἐκ τῆς γλώσσης τοῦ τόπου, ὅσον καὶ τοῦ κατὰ παράδοσιν βίου, οὗτοι οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἀξίαν λόγου ἤσκησαν εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν τῆς νήσου, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἀφωμοιώθησαν πρὸς τὸ γηγενὲς στοιχεῖον.

Β'. Ἐκ τῶν κυκλομενῶν εἰς τὸν λαὸν παραδόσεων σημειώνομεν τὴν περὶ τοῦ «Θεριοῦ τῆς Λίμνης», τοποθεσίας εἰς τὴν ἀκτὴν παρὰ τὰ Ἑλληνικὰ (βλ. εἰκ 2), πρὸς δυσμὰς τοῦ συνοικισμοῦ τῆς Κιμῶλου. «*Λίγο πὺδ πάνω ἀπὸ τὴν Λίμνη εἶναι ἓνα πηγάδι μέσ' στὸν ποταμό. Τὸ πηγάδι εἶναι σὲ σταυροδρόμι. Αὐτοῦ πὺδ ἦτανε τὸ πηγάδι οἱ παλαιοὶ δὲν ἠπαίρνανε ποτὲ νερό, γιατί φοβοῦνταν τὸ Θεριὸ τῆς λίμνης, πὺδ βαστοῦσε ὅλο τὸ μέρος.*

Μιά φορὰ ἦκαμε πολὺ κακὸ νερὸ (=μεγάλην βροχὴν) τὸ χειμῶνα. Τὸ νερὸ τῆ βροχῆς μὲ τὴ σαβούρα (=χῶματα) τὸ σαβούρωσε (=τὸ ἐσκέπασε) τὸ Θεριὸ κ' ἤμεινε ἢ ραχοκοκκαλιά του σὰν ἓνα καῖκι μεγάλο. Ὅσοι ἤρχοῦντανε στὸ μέρος αὐτὸ κ' ἤμπροβαίρνανε στὸ Αὐγερινὸ (=τοποθεσία) κ' ἠβλέπανε τὸ Θεριὸ ἀλλάζανε δρόμο.

Σήμερο γιὰ κεῖνο πὺδ φωνάζει πολὺ ὠργισμένος λένε: «γιάντα κάνεις σὰν τὸ Θεριὸ τῆ λίμνης;».

Τὸ Θεριὸ αὐτὸ κανένα δὲν ἠπείραζε». (χφ., σ. 198-199).

Εἰς τὴν διήγησιν ταύτην διασώζεται παλαιὰ δοξασία προφανῶς περὶ ἐναλίου δαίμονος. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν ἐγγυὲς θέσιν Ἑλληνικὰ ὑπῆρχεν ἀρχαῖος οἰκισμός.

¹ Βλ. *Ἰω. Ράμφου - Κ. Ἰ. Παπαδοπούλου*, ἐνθ' ἄν. καὶ *Ἰω. Ράμφου*, Κιμωλιακά, σ. 10,

² Κίμωλος, σ. 25.

Ἐνδιαφέρουσα ἐπίσης εἶναι ἡ κατωτέρω παραδόσις περὶ τοῦ Τραβουδιστοῦ εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Κιμώλου νησιδα Ἡπόληβον, ἐπισήμως Πολύαιγον. «Πέρα στὴν Ἡπόληβο ὑπάρχει ἡ τοποθεσία Τραβουδιστῆς¹. Εἶναι στὸ δυτικὸ μέρος τοῦ νηιοῦ κοντὰ στὴ θάλασσα.

Εἰκ. 2. Ἡ θέσις Ἑλληνικά.

Στὸ μέρος ἐκεῖνο ἀκοῦνε τὴ νύχτα, τὰ μεσάνυχτα, σφύριγμα. Ὅταν ἀρχίσῃ νὰ σφυράῃ, οἱ ψαράδες πρέπει νὰ φύουνε. Ὅταν τραβουδῇ, δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ μείνουν.

Ἡμέγανε ἐκεῖ οἱ ψαράδες κ' ἠγαρεύανε.

Ὅταν ἐσφυροῦσε ἠβγάνανε μισὸ ψωμί, τὸ πετούσανε στὸ μέρος πὸν τῶν ἐσφύριζε κ' ἠφεύγανε κ' ἤρχόντανε στὴν Ψάθη² κι ἀράζανε.

Στὸ νησι αὐτὸ ἠζοῦσε χρόνια πολλὰ ἕνας βοσκὸς, ὁ Δημήτρης Ἀφεντιάκης. Τὸ μαντρί (=κοπάδι) του τό ἴφηνε μολητὸ ἀπάνω στὸ βουνό. Ἀλλὰ τό ἴβοσκε ὁ Τραβουδιστῆς. Λοιπὸ ὁ βοσκὸς ἠσηκώθηκε μιὰ νύχτα νὰ δῆ, νὰ μὴν ἔρῃη τὸ μαντρί (=τὸ κοπάδι) καὶ πέση μέσ' σι' ἀμπέλι καὶ τὸ βλέπει σωριασμένον (=συνηγμένον) κ' ἴσπεκε κ' ἕνας κοντὰ στὸ μαντρί.

Ὁ βοσκὸς ἐνόμιζε πὼς ἦτανε κανένα καῖκι κ' ἠπήγαινε γιὰ νὰ τοῦ πάρῃ τὸ μαντρί. Ἐτσι γυρίζει καὶ μπαίνει στὸ σπιτι καὶ παίρνει τὸ περιστροφὸ κ' ἐχτύπησε τὸν Τραβουδιστῆ. Ὁ Τραβουδιστῆς τοῦ ἴπε. «Θὰ σοῦ βγάξουνε κόκκαλα ἀπὸ τὸ ποδάρι σου». Τὴν ἄλλη μέρα, ἀφοῦ ξημέρωσε, ὁ βοσκὸς ἠπῆε στὸ μέρος πὸν χτύπησε τὸν ἄνθρωπο (δηλ. τὸν Τραβουδιστῆ) κ' εἶδε αἵματα. Τὰ αἵματα συνεχίζονταν στὴ Διαμαντοσπηλιά.

¹ Βλ. περὶ τοῦ τοπωνυμίου εἰς τὴν ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Κιμώλου», ἐν Ἀθήναις, ἔτ. 18 (1963), ἀρ. φύλλ. 172/73, σ. 3. Καταγραφὴν ἔτι τῶν τοπωνυμίων τῆς Κιμώλου βλ. ἐνθ' ἄν., ἀρ. φύλλ. 168/69, σ. 3.

² Ψάθη, ὁ λιμὴν τῆς Κιμώλου.

Αὐτὸς ἐφοβήθη καὶ δὲν μπῆκε σὴν Διαμαντοσπηλιά. Μετὰ τὸν ἔπιασε καὶ τὸν ποιοῦσε τὸ ποδάρι. Ὑστερὶς ἤνοιξε πληγὴ καὶ ἤβγαυαν κοκκαλάκια ἀπὸ τὴν πληγὴ. Ὁ κόσμος τότε τοῦ ἔλεγε: « Ἄν ἤχανούντανε ὁ Τραβουδιστής, θὰ ἔχανούντανε καὶ ὁ βοσκὸς » (χφ., σ. 196-197).

Ὁ Τραβουδιστής τῆς παραδόσεως ταύτης πρέπει νὰ θεωρηθῆ, ὅτι ἦτο ὁ προστάτης δαίμων τῆς νησίδος, τὸ στοιχείο, τὸ ὁποῖον κατόκει εἰς τὴν Διαμαντοσπηλίαν.

Εἰς τοὺς χρόνους τῆς πειρατείας ἡ ὁποία ἐμάστιζε τὴν Κίμωλον¹, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ συμπλέγματος τῶν Κυκλάδων, ἀναφέρεται παραδόσις περὶ ἀνεπιτυχοῦς ἀποβάσεως « κλεφτῶν ἀπὸ καΐκι » εἰς τὴν θέσιν Μοναστήρια, εἰς τὴν βορείαν ἀκτὴν τῆς νήσου (χφ., σ. 33).

Τὸν Ἅγιον Νικόλαον, προστάτην, ὡς γνωστὸν, τῶν ναυτικῶν, παρὰ τὴν ιδιότητά του ταύτην, τὸν ἔχουν εἰς Κίμωλον καὶ ὡς προστάτην « καὶ οἱ κόρες οἱ ἀνύπαντρες ποὺ ἔχει περάσει ἡ ἡλικία των καὶ δὲν ἔχουν παντρευτῆ. Τὸν παρακαλοῦνε γιὰ νὰ παντρευτοῦν. Λένε παρακαλῶντας: « ἔλα, Ἅγιε μου Νικόλα μου, κυβερνήτη, κυβέρνα με, φανέρωσέ μου τὴν τύχη μου » (χφ., σ. 81-82).

Ἡ πίστις αὕτη περὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου προέρχεται ἀσφαλῶς ἀπὸ σχετικὴν θαυματικὴν διήγησιν εἰς τὸ συναξάριόν του, κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς πτωχὸν οἰκογενειάρχην, τοῦ ὁποίου αἱ τρεῖς θυγατέρες παρέμενον ἄγαμοι, ὡς μὴ ἔχουσαι προῖκα, ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἔπεμψε χρήματα, οὕτω δὲ ἐπέτυχεν ὁ πατήρ των νὰ τὰς ὑπανδρεύσῃ².

Εἰς τὴν παράδοσιν περὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τοῦ Ἁγίου Κασσιανοῦ, αἰτιολογικὴν τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ δευτέρου τὴν 29ην Φεβρ., ἦτοι κάθε δίσεκτον ἔτος, διαδεδομένην εἰς τὸν νησιωτικὸν χῶρον³, ἔχει εἰσαχθῆ ἀντὶ τοῦ ὀνόματος Ἅγιος Κασσιανὸς τὸ τοῦ Ἁγίου Ὀνούφριου. « Ὁ Ἅγιος Ὀνούφριος ἔκανε παράπονο στὸ Χριστό, γιὰ τὸ Πάτερ Νικόλα τοῦ πηγαίνου νὰ μοῦ δώρη καὶ ἔχει μεγάλη τιμὴ. Τοῦ λέει ὁ Χριστός: « Πήγαινε νὰ μοῦ τότε φέρῃς ἐδῶ. Ἡπῆγαινε καὶ δὲν τὸν εὔρηκε. Ξαναπήγαινε καὶ τὸν εὔρηκε καὶ ἐρχόντουνε βρεμένους, ἕλεινός. »

« Ὅταν ἦλθε, τοῦ λέει ὁ Χριστός: - « Ποῦ ἦσουνε, πάτερ Νικόλα; » Ἐκιντύνευε ἕνα καράβι καὶ ἐπῆγα νὰ σώσω σοὶ ἀνθρώπους ». Βλέπεις, τοῦ λέει ὁ Χριστός, γι' αὐτὸ ἔχει τόσα δῶρα ὁ Πάτερ Νικόλας. Τὸν κατεδίκασε τότες νὰ γιορτάζῃ κάθε τέσσερα χρόνια » (χφ., σ. 233).

¹ Βλ. Ἄντ. Μηλιαράκη, ἐνθ' ἀν., σ. 23 καὶ Ἄπ. Ἐ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ. Β1. Τουρκοκρατία 1453-1669, Θεσσαλονίκη 1964, σ. 118.

² Βλ. Gustav Anrich, Hagios Nikolaos, Band II, Leipzig-Berlin 1917, σ. 118-123 βλ. καὶ εἰς σελ. 157-158, 221-223, 239-242, 395-96.

³ Βλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, ἐν Λαογρ., τόμ. 16 (1956-57), σ. 317-323, 580 καὶ Ε.Λ.Α., τόμ. ΠΓ'-ΙΔ' (1960-61), σ. 321.

Αἱ Μοῖραι εἰς τὰς δοξασίας καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ ἀπαντοῦν ὁμοίως ὡς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἑλληνικοὺς τόπους. Οὕτω λέγεται εἰς Κίμωνιον ὅτι «*ἅμα γεννήσῃ ἢ γυναικα βάζουνη στὸ τραπέζι ἕνα ποτήρι νερὸ καὶ γλυκὸ γιατί θὰ ξρθοῦν οἱ Μοῖρες νὰ τὸ μοιράσουν τὸ παιδί, ἢ καλὰ θὰ πάῃ ἢ κακά. Οἱ Μοῖρες τὸ μοιροῦνε τὸ παιδί*» (χφ., σ. 70). Ἐπαντοῦν ἔτι καὶ παραδόσεις γνωσταὶ καὶ ἀλλαχοῦ, περὶ δυσμενῶν ἀποφάσεων τῶν Μοιρῶν εἰς βρέφος, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο γνωσταὶ ὑπὸ παραφυλαττόντων τὴν ἔλευσιν τῶν Μοιρῶν καὶ ὅτι παρὰ τὰς γενομένας προφυλάξεις δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐκφυγῇ τὸ αἴτιμον τὸ καθορισθὲν ὑπ' αὐτῶν πεπωμένον του (χφ., σ. 70-71, 120-125, 127-131).

Αἱ Νεραΐδες καλοῦνται Ἀνεραΐδες ἢ Καλὲς Κεραΐδες (χφ., σ. 69-70, 208). «*Οἱ παλαιὲς (δηλ. γυναῖκες) ἐλέγανε πὼς ὑπῆρχαν Ἀνεραΐδες*» (χφ., σ. 69). Ἡ φράσις αὕτη εἶναι δηλωτικὴ ὅτι ὁ λαὸς ἀπὸ πολλοῦ ἔχει παύσει πλέον νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν ὑπαρξίν των¹.

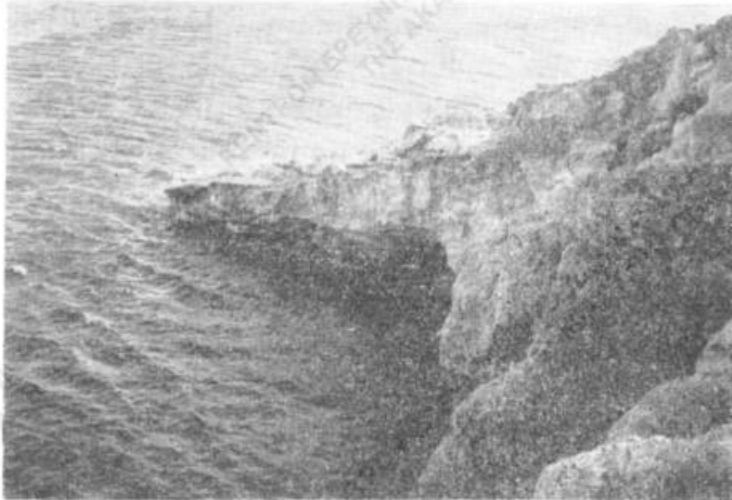

Εἰκ. 3. Ἡ τοποθεσία τῆς Ἁγίας Καλῆς κάτωθι τοῦ φαινομένου ναυδρίου πρὸς τὴν θάλασσαν.

Αἱ παραδόσεις περὶ θανατώσεως κάποτε τῶν γερόντων εἶναι καὶ ἐνταῦθα εὐρέως γνωσταὶ (χφ., σ. 33, 133-134). Οὕτω λέγεται ὅτι «*μὰ φορὰ σοὶ γέροι σοὶ πνίανε στοῦ γέρο Νικόλα τὰ ψηλά* (= παραλιμικὴ τοποθεσία· χφ., σ. 133). «*Τὰ παλαιὰ χρόνια τοὺς γέρους τοὺς πηγαίνανε καὶ τοὺς γκρεμίζανε στὴ θάλασσα ἀπὸ τὴν Ἁγιά Καλῆ*» (= τοποθεσία παρὰ τὸν κολπίσκον τοῦ ἐπινείου Ψάθῃ· χφ., σ. 33). (Βλ. εἰκ. 3, 4). «*Ὅτε δὲ ὁ υἱὸς ὅστις μετέφερε τὸν πατέρα του, διὰ νὰ τὸν πνίξῃ, ἐπληροφο-*

¹ Βλ. καὶ Ἱ. Βογιατζίδην εἰς περ. Ἀθηνᾶ, τόμ. 35 (1923/24), σ. 111-12.

ρήθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς του ὅτι καὶ αὐτός, ὅταν θὰ γηράσῃ, θὰ ριφθῆ εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τὴν ἰδίαν θέσιν, οὗτος μετενόησε καὶ ἔκρυψε τὸν πατέρα του ἐντὸς σπηλαίου, ὅπου τὸν ἔτρεφε κρυφίως, ἵνα μὴ πληροφορηθῆ ὁ βασιλεὺς τὴν παράβασιν. Μετ' ὀλίγον ὁμως ἔθεσεν ὁ βασιλεὺς στοίχημα, ποῖος θὰ ἴδῃ πρῶτος τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Ὁ νέος μὲ τὴν συμβουλὴν τοῦ πατρὸς του ἐκέρδισε τὸ στοίχημα. Ὁ βασιλεὺς, ὅτε ἔμαθε περὶ τῆς σοφίας τοῦ γέροντος, «εἶπε νὰ μὴν τοὺς σκοτώνουν τοὺς γέροντας πλιά' καὶ ἔχομε καὶ τὴν παροιμία: «Σὰν δὲν ἔχῃς γέρον, δῶσε κι ἀγόρασε» (χφ., σ. 133-134). Τῆς διηγήσεως ταύτης περὶ τοῦ σοφοῦ γέροντος, γνωστῆς καὶ διὰ τῆς λογίας παραδόσεως, κατέγραψα παραλλαγὴν ἐκ Μήλου¹.

Εἰκ. 4. Ἡ τοποθεσία «Ἁγία Καλή» πρὸς τὴν θάλασσαν.

Εἰς τὴν ἐτέραν, ὡς ἄνω, παραλλαγὴν τῆς παραδόσεως ταύτης λέγεται περὶ τῆς κατακρημνίσεως εἰς τὴν θάλασσαν τῶν γερόντων ἐκ τῆς παρὰ τὴν Ψάθην τοποθεσίας τῆς Ἁγίας Καλῆς (χφ., σ. 33· βλ. εἰκ. 3, 4).

Περὶ τοῦ τοπωνυμίου τούτου, ἀπαντῶντος καὶ εἰς μικρὰν νησίδα παρὰ τὴν Πάρον (Ἰθηνᾶ, τόμ. 35, σ. 113), διέλαβεν ἤδη ὁ Ἰω. Βογιατζίδης εἰς ἐκτενὴ πραγματείαν του περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς γλώσσης τῆς Κιμώλου², συνδέσας τὸ ὄνομα πρὸς τὴν Ἁγίαν Καλήν, τὴν ἀναφερομένην εἰς τὸ μοιρολόγι τῆς Μεγάλῃς Παρασκευῆς. Εἰς τοῦτο, κατὰ παραλλαγὰς ἐκ τῶν νήσων Ἄνδρου, Πάρου, Νάξου (Λαογρ. τόμ. 17, σ. 36-37), Κιμώλου (χφ., σ. 12-17), Σερίφου (Λ.Α., ἀρ. χφ. 1148, σ. 93-96), ἀπὸ πρόσφυγας ἐκ Μ. Ἀσίας (Λ.Α., ἀρ. χφ. 1132, σ. 82-85. Λ.Α., ἀρ. χφ. 1665 Γ',

1. Βλ. εἰς Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. 11/12 (1958-59), Ἀθῆναι 1960, σ. 292 (ἐνταῦθα καὶ βιβλιογραφία).

² Βλ. Ἰθηνᾶ, τόμ. 35 (1923/24), σ. 112-114.

σ. 76-81) καὶ Μικρασ. Χρονικά, τόμ. 4 (1948), σ. 217), ἀναφέρεται ἡ Ἁγία Καλὴ νὰ ὀνειδίζῃ, ὡς κατωτέρω, τὴν Παναγίαν, διότι αὕτη μετὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ παρεκάθισεν εἰς πένθιμον γεῦμα (τὴν μακαρίαν).

— *Κ' ἢ ἘΑγία Καλὴ ἐπέραςε μὲ κι ἄλλοι Ἰουδαῖοι.*

— *«Ποῖος εἶδε γιὸ στοὺ σταύρωμα καὶ μάννα στοὺ τραπέζι;»*

— *ἘΑγία Καλή, μὲ ψύχρανες καὶ νὰ σὲ βροῖ τὸ κοῖμα.*

Ἄμε ποὺ νὰ σὲ χτίσουνε ἀνάμεσα πελάγου

νὰ σὲ δέρονῃ ἢ θάλασσα, νὰ σὲ βροῖ τὸ κῶμα

οὔτε λιβάτι οὔτε κερὶ νὰ σὲ δοξολογοῦνε,

μόνο μὲ τὰ διαφόκερα νὰ σὲ καπνολογοῦνε (χφ., σ. 16).

Ἡ Ὁ. Βογιατζίδης (ἐνθ' ἄν., σ. 114), ὑποστηρίζει, ὅτι εἰς τὴν ἀνύπαρκτον εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἑορτολόγιον Ἁγίαν Καλὴν σώζεται «ἀπήχησις τῆς ἀνὰ τὰ παρῶλια καὶ τὰς ἑλληνικὰς νήσους ἀρχαίας λατρείας τῆς Πελαγίας Ἀφροδίτης καὶ τῆς Ἰσιδος». Εἰς νεωτέραν μελέτην του κατόπιν: *Γλῶσσα καὶ λαογραφία τῆς νήσου Ἄνδρου (ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιτοπίου μελέτης)*, τόμ. Α', 1949, σ. 208-209, (Ἄνδριακά Χρονικά, τόμ. 4 (1949-1955), διατυπώνει τὴν γνώμην ὅτι εἰς τὴν παράδοσιν περὶ τῆς Ἁγίας Καλῆς ὑπάρχει ἐπιβίωσις τῆς ἀρχαίας λατρείας τῆς Ἰσιδος-Φουρτούνας, δηλ. τῆς ἀντικαταστάσεως κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους τῆς Καλῆς Φουρτούνας διὰ τῆς Ἁγίας Καλῆς.

Ἡ Κ. Ρωμαῖος, ἀκολουθῶν τὸν καθηγ. Κ. Α. Ρωμαῖον (Προσφορὰ εἰς Στέλπ. Κυριακίδην, 1953, σ. 573-74) ἔχει τὴν γνώμην ὅτι εἰς τὴν Ἁγίαν Καλὴν ὑπόκειται ἐπιβίωσις τοῦ ἀρχαίου μύθου τῆς Ἰνουῦς, ἥτις ριφθεῖσα εἰς τὴν θάλασσαν παρέμεινεν εἰς αὐτὴν ὡς δαίμων ὑπὸ τὸ ὄνομα Λευκοθέα, ἀναφερομένη καὶ ὡς Καλή¹.

Γ'. Ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῆς δημόδους ποιήσεως ἄδονται «τὰ τραβοῦδια», ἥτοι τὰ δίστιχα, τὰ ἐκ παραδόσεως, κυρίως ὁμως καὶ νέα, τὰ ὅποια συνθέτονται ὑπὸ τῶν τραβουδιστῶν (=τραγουδιστῶν), αὐτοσχεδιαζόντων, ἐκ τῶν πολυσίχων δὲ τὰ λυρικά, μὲ ἐρωτικὸν περιεχόμενον.

Ἐπὶ τὸν ὅρον «τραβοῦδια» νοοῦνται ὅσα «τραβουδοῦνται» (=ἄδονται). Μεταξὺ τούτων περιλαμβάνονται κυρίως τὰ δίστιχα (βλ. χφ., σελ. 259, 260). Τὸ μὴ ἄδόμενον τραγοῦδι ἢ δίστιχον, ἀπλῶς δὲ ἀπαγγελλόμενον, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ αὐτοσχεδίον, λέγεται *περαστὸ* (χφ., σελ. 77, 259).

Εἰς πλήρη ὑποχώρησιν εὐρίσκονται τὰ πολυσίχια τραγοῦδια, τὰ ὅποια κα-

¹ Βλ. *Κωνστ. Ρωμαῖου*, Τὸ Μοιρολόγι τῆς Παναγίας, Ἐργεῖον Πόντου, τόμ. 19 (1954), σ. 209-211.

λοῦνται *ρίμες* (χφ., σελ. 259). Ἀκριτικὰ ἄσματα κατεγράφησαν μόνον 3 (ἦτοι τῆς Ἀνδρειωμένης κόρης ποῦ καταδιώκεται ὑπὸ Σαρακηνοῦ (χφ., σ. 312-313) τοῦ ὕπνου τοῦ ἀγούρου καὶ τῆς λυγερῆς (χφ., σ. 313-314) καὶ τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Προσφύρη (χφ., σ. 228-29). Τῶν δύο τελευταίων ἠχογραφήθη καὶ ἡ μελωδία (βλ. ἀρ. εἰσαγ.μουσικῆς 7313 καὶ 7342).

Κατεγράφησαν ἐν συνόλῳ 130 πολύστιχα τραγούδια (*ρίμες*), ἐκ τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς Δέσποινας Ἰ. Λογοθέτη, ἡλικίας 78 ἐτῶν, ἀγραμμ. καὶ τῆς Μαρίας Λεων. Κάτση, ἐτῶν 65, ἀγραμμ. Σχετικῶς μὲ τὴν μουσικὴν ἐκτέλεσιν παλαιότερον τῶν τραγουδιῶν ἀναφέρει ἡ πρώτη πληροφοροῦντα τὰ ἐξῆς. «Στὸ χορὸ τὸν παλιὸ καιρὸ ἐπιάνανε καὶ τὰ κορίτσια. Ἐχορεύγαμε μὲ τὰ τραγούδια, γιὰτὶ τότε δὲν ὑπῆρχανε ὄργανα. Σὲ γάμους καὶ σὲ πανηγύρια ἐχορεύγαμε μὲ τὰ τραγούδια. Ἡ μιὰ κοπέλλα ἔλεγε τὸ τραγούδι καὶ σὲ κάθε στίχο τὸ ἐπανελάμβαναν οἱ ἄλλες κοπέλλες» (χφ., σ. 51).

Σημειωτέον προσέτι ὅτι οἱ χοροὶ εἰς παλαιότερους χρόνους ἐγίνοντο συνήθως εἰς τὰ ἀλώνια (χφ., σ. 153).

Ἡ συνήθεια αὕτη τῆς μουσικῆς ἐκτελέσεως τραγουδιῶν πρὸς συνοδείαν τοῦ χοροῦ, ἐλλείπει ὀργανικῆς μουσικῆς, ἐνέχει ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι ἐκ τῆς χρήσεως ταύτης τῶν τραγουδιῶν δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ ἡ πιστὴ συντήρησις των εἰς τὴν μνήμην τοῦ λαοῦ διὰ τοῦ χρόνου.

Ἐκ τῶν καταγραφέντων ἁσμάτων τὸ κατωτέρω ἔχει περιεχόμενον τὰς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου (χφ., σ. 147).

*Στσοὶ εἴκοσι εἶναι γλεντιστῆς
καὶ καλὸς τραγουδιστῆς.*

*Στσοὶ τριάντα εἶναι ἀντρειωμένος
καὶ στὸν κόσμον ξακουσμένος.*

5 *Στσοὶ σαράντα νοικοκύρης
καὶ καλὸς παραβοκύρης.*

*Στσοὶ πενήντα γιὰ ὁδηγῆ (ὁδηγῆ)
ἂν ἔχῃ κεφαλὴ καλή.*

Τσὸ ἐξήντα γέρονται,

10 *ἀρνιθοτυφλέγεται.*

Τσὸ ἑβδομήντα καμπουργέει

καὶ τσοὶ μάτσες (μαγκοῦρες, βακτηρίας) του μαζεύει.

Τσοὶ ὀγδόντα εἶν' ἢ κακί του.

Τσὸ ἑνενήντα τότε βαργιοῦνται κ' οἱ δικοὶ του.

15 *Νὰ μὴν τζοὶ φτιάσῃ τὸ ἔζαιτὸ
μόνο νὰ φύγῃ ἀπὸ ἴδω.
Γοργὰ καὶ ξέβγαλέ τονε
καὶ ἀπὸ ἴδω πᾶρέ τονε.*

(Ἵπηγ. : Μαρία Λεωνίδου Κάτση, ἐτῶν 65, ἀγραμμ.)

Τὸ δημῶδες ποίημα τοῦτο ἔχει μακρὰν παράδοσιν, συνεχιζομένην ἐκ τῆς Ἀρχαιότητος¹.

Τὰ παραμῦθια λέγονται *παραβολές* (χφ., σ. 241, 242, 244).

Δ'. Ἐκ τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ παραθέτομεν τὴν κάτωθι παράδοσιν. «Ὅταν ἐγεννήθηκεν ὁ Χριστός, τὸ πρόβατο τὸν ἔγλειψε μέσα στὴ μαντζιαούρα (φάτνη), τὸ ἴδιο καὶ τὸ βουδί, ὁ γάδαρος τὸν τοινοῦσε καὶ τὸ κατσίκι τὸν κουτούλανε. Ὁ Ἰωσήφ ἔπῃε νὰ πάρῃ λίγα κάρβουνα, γιὰ νὰ ζεστάνῃ τὸ μωρὸ Ἐπῆε νὰ τὰ πάρῃ ἀπὸ τὸν βοσκό, ἀλλὰ αὐτὸς δὲν εἶχε κάμει ἐλεημοσύνη ποτέσ του κι ἅμα τὸν εἶδανε τὸν Ἰωσήφ τὰ σκυλιά, ἐγαυγίσανε καὶ δὲν τὸν ἐπειράξανε. Τὰ πρόβατα τὰ ποδοσκάλισε καὶ δὲν ἐσαλέψανε καθόλου ἀπὸ τὴν θέσι των.

Ὅταν ἔπῃε κοντὰ ὁ Ἰωσήφ, ὁ βοσκὸς τοῦ πέταξε τὴν μάτσα του (=ἀγκλίτσα) καὶ δὲν τοῦ χτύπησε. Ἐτέντωσε τὸ ράσο του κ' ἤβαλε τὰ κάρβουνα ἀναμμένα καὶ δὲν ἐκαίωτανε. Ἐνῶ εἶδε ὁ βοσκὸς αὐτὰ τὰ θαύματα, λέει: — «τί νύκτα εἶναι τούτη ἀπόψε; Τὰ σκυλιά μου δὲν ἐδικώσανε, τὰ πρόβατά μου δὲν ἐκουνηθήκανε ἀπὸ τὴν θέσι τωνε. Τὸ ριιβδί μου δὲν τὸν χτύπησε. Ἰότες σηκώθηκε κ' ἐκεῖνος καὶ τὸν κλοῦθηξε. Ὁ βοσκὸς εἶχε στὴν πλάτη του μιὰ προβιά ὀλόχουση. Ὅταν ἔφταξε στὴν σπηλιά εἶδε τσοὶ ἀγγέλοι πὺν ἔψαλλαν τὸ Χερουβικό. Εἶδε τὸ μωρὸ πὺν ἦτανε στὴν μαντζιαούρα καὶ ἤβγαλε τὴ χρυσοῦ προβιά ἀπὸ τὸ ταγάρι του καὶ τὴν ἦδωκε νὰ τήνε στρώσουν στὸ βρέφος» (χφ., σ. 135-136).

Πιστεύεται ἔτι ὅτι τὰ βόδια ὀμιλοῦν κατὰ τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς τῆς πρώτης τοῦ ἔτους. Οὕτω «τὸ βράδν τῆς παραμονῆς τῆς Πρωτοχρονιάς², ὅταν βάλωμε τίς μπουκιές τὸ Χριστόψωμο μέσα στὶς μαζιαούρες (=πάχνες) τῶ βοδιῶ θὰ γκόψωμε (=θὰ φύγωμε), γιὰ νὰ μὴν ἀκούσωμε πὺν θὰ κουβεντιάσουν τὰ ζῶα. Θὰ ποῦν τὰ παρόπονά των. Ἐμένα ἔβαλε πολὺ, σ' ἐσένα ὀλίγο» (χφ., σ. 89).

Τὸ μαντικὸν ἔθιμον κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς παραμονῆς τῆς 24 Ἰουνίου καλεῖται ἐνταῦθα Ἀκλήδονας (χφ., σ. 253-55). Κατὰ τὴν ἐξαγωγήν ἐκ τῆς ὑδρίας τῶν

¹ Βλ. Β. Λαούρα, Αἱ ἠλικίαι τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ Σόλωνα καὶ κατὰ τὴν δημώδη νεοελληνικὴν παράδοσιν, Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, τόμ. 21 (1946), σ. 257-263.

² Ἡ πληροφοριοδότης ἐσφαλμένως εἶπεν ἐνταῦθα περὶ τῆς παραμονῆς τῆς Πρωτοχρονιάς, διότι τὸ ἔθιμον γίνεται τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων. Βλ. Ἰω. Σπ. Ράμφου - Κ. Γ. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἀν., σ. 49.

μαντικῶν σημαδιῶν τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς ἐνώπιον συγκεντρώσεως ἕδεται κατὰ τὴν ἐξαγωγήν ἐκάστου σημαδιοῦ (τοῦ ἀκλήδονα) ἀνὰ ἓν δίστιχον μὲ τὴν παρατιθεμένην μελωδίαν¹.

① Δὼ - σε μου τ' ἄρ - γυ - - - ρὰ κλειδιά με -
 τό - μαρ. γα - ρι - - - τὰ - - - ρι - - - , ν' ἄ -
 νοί - - - ζω τὸν - ἄ - - κλή - δο - να στ' Ἀ - -
 - ι - - Γιαν. νιοῦ - τῆ - - χά - ρη. ② Ὁ - ρί - στε
 τ' ἄρ - γυ - - - ρὰ κλειδιά καὶ τό - μαρ. γα - ρι - -
 τὰ - - - ρι κί ἄ - νοί - - - ξε τὸν - ἄ -
 κλή - δο - να στ' Ἀ - - ι - - Γιαν. νιοῦ τῆ - - χά - ρη

Τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο παλαιότερον ὡς Πρωτοχοροιά², ἐτελεῖτο ἁγιασμός εἰς κάθε σπίτι καὶ εἰς τὰ ποιμνιοστάσια (μάντρες) (χφ., σ. 8), τὴν δὲ παραμονὴν τοῦ Σταυροῦ (14 Σεπτεμβρ.) οἱ κάτοικοι μαζεῖουν ξηρὰ κλαδιὰ εἰς τοὺς δρόμους καὶ τὰ καίουν. Ἡ φωτιὰ αὐτὴ εἰς τὴν ὁποίαν καίεται καὶ ὁ στέφανος τῆς

¹ Μουσικὴ καταγραφή ὑπὸ τοῦ συντ. μουσ. Σπυρ. Περιστερή.

² Τὸ ἔθιμον ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἄλλους ἑλληνικοὺς τόπους καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς νήσους. (Βλ. εἰς Λαογρ., τόμ. 14 (1952), σ. 271 - 272, Ἑπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. 5 (1945/49), σ. 85 - 86, τόμ. 11/12 (1958 - 59), σ. 256, 293, τόμ. 13/14 (1960 - 61), σ. 379. Τῆς συνηθείας ταύτης σώζεται μαρτυρία ἐκ τοῦ 12 αἰῶνος. Βλ. *Φ. Κουκουλέ*, Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου, Τὰ λαογραφικά, Β', 1950, σελ. 8 σμμ. 4.

Πρωτομαγιᾶς, λέγεται *κάψαλος*. Τὸν κάψαλον τὸν ὑπερπηδοῦν τρεῖς φορές τὰ παιδιά, παλαιότερον δὲ καὶ οἱ ἠλικιωμένοι (χφ., σ. 303-304, 311). Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ C. S. Sonnini (ἐνθ' ἄν., σ. 20), προσθέτων, ὅτι οἱ ὑπερπηδῶντες τρεῖς τὴν πυρὰν ἀπήγγελλον εὐχὰς διὰ τῶν ὁποίων ἐπεκαλοῦντο «l'assistance divine, la conservation de leur santé pendant l'année suivante, aussi-bien que des vendanges abondantes». Ὡς προστάτις τῆς νήσου λατρεύεται ἡ Παναγία ἢ Ἐδηγήτρια (Ὁδηγήτρια) τελουμένης μεγάλης πανηγύρεως τὴν 21 Νοεμβρ.¹

Κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τῆς 15 Αὐγ., τὸ ἑσπέρας, ψάλλεται ἐκ παραδόσεως εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τῆς Εὐαγγελιστρίας ἐπιτάφιος θρηῆνος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, περιφερομένου κατόπιν τοῦ ἐπιταφίου διὰ τῶν ὁδῶν τῆς κωμοπόλεως. Σημειωτέον ὅτι τὸ ἔθος τοῦτο τοῦ ἐπιταφίου εἰς τὴν Παναγίαν ἀπαντιᾶ ἔτι καὶ εἰς τὴν Ἰκαρίαν (βλ. ἐν Λαογρ., τόμ. 12, σ. 288) καὶ ἄλλας νήσους (Τήνον, καὶ Σάμον).

Ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ κάτωθι ἔθιμον ὄνειρομαντείας. «Τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τὴν παραμονὴν τὸ βράδυ πᾶνε στὴν Ἐκκλησία οἱ οἰκογένειες ἄρτους μὲ σφραγιδες. Μετὰ τὸν ἑσπερινὸν ὁ παπὰς θὰ δώσῃ στὴν κάθε κοπέλλα ἢ καὶ σὲ νέο μιὰ σφραγιδα ἀπὸ τὸν ἄρτο. Αὐτὸ τὸ κομμάτι ἢ κοπέλλα θὰ τὸ βάλῃ κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι πρὶν κοιμηθῆν καὶ θὰ πῆ:

*Ἄγιά μου Κατερίνα μου,
δετόρον θυγατέρα,
ποὺ πέρασες τὴν ἔρημο,
τὴν Αἴγυπτο, τὴν κολυμπήθρα τοῦ γιαιοῦ,
5 τὴ μαρμαροχρονσοπηγή,
νὰ μὴ φάς,
νὰ μὴν πιῆς,
ἄ δὲν ἔρθῃς νὰ μοῦ πῆς
ἢ καλὸ ἢ κακὸ
10 γιὰ τὸ νέο π² ἀγαπῶ.*

Αὐτὸ θὰ τὸ πῆ τρεῖς βραδυές. Κ' ἐκεῖνη θὰ πᾶν νὰ τῆς τὸ πῆ σὸ ὄνειρό της ποῖον θὰ πάρῃ»².

¹ Βλ. Ἰωάν. Στ. Ράφου-Κ. Ἱ. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἄν., ἐν σ. 40.

² Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἀναφέρεται ἤδη ὑπὸ τοῦ J. Th Bent, *The Cyclades or Life among the Insular Greeks*, London 1885, σ. 49 βλ. καὶ εἰς μετάφρασιν ὑπὸ Στέλλας Ἱ. Ράφου, εἰς τὴν ἐφημ. «Μήλος», ἐν Ἀθήναις, ἔτ. 10, 1933, σελ. 49 ἀρ. φύλλ. 207, σ. 2. Ἡ μαντικὴ συνήθεια αὕτη μὲ διαφορὰς τινὰς ἀπαντιᾶ καὶ εἰς τὴν Μήλον βλ. Ἀρ. Μ. Ταταφάνη, Οἱ Κληδονισμοί, Νεοελλ. Ἀνάλ., τόμ. Α' (1870-72), σ. 335. Πρβλ. καὶ Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, τόμ. Γ', 1931, σ. 112.

Εἰς τὴν μορφήν ταύτην τῆς ὄνειρομαντείας ἔχουν ἀντικατασταθῆ οἱ Μοῖρες, τῶν ὁποίων γίνεται συνήθως ἐπίκλησις¹, διὰ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης.

Πιστεύεται ὅτι «κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὸν ἄγγελόν του πού τὸν ἀκολουθᾷ κάθε μέρα ἀπὸ ἑπτὰ χρονῶ μέχρι νὰ ποθάνῃ². Ὁ ἄγγελος εἶναι ξανθός, τὸν κλονθᾷ τὸν ἄθροῦπο. Ὁ πονηρὸς εἶναι ὁ μαῦρος» (χφ., σ. 224).

Ε'. Κατὰ τὴν σύναψιν τοῦ γάμου ἐδίδοντο κατ' ἔθος εἰς τοὺς νεονύμφους ὑπὸ τῶν γονέων τῶν τὰ ἐξῆς: «Στὸ κορίτσι ἔδιδε ὁ πατέρας τὸ κρεββάτι, καναπέ, κασσέλα, τὰ ροῦχα ἀπὸ τὴν ἀκίνητη περιουσία παίρνει τὸ ἀνάλογό της. Στὸν ἄντρα δίνουν τὸ τιλάρο (=στρωμα), τὴν κασσέλα του, τὰ κιλίμια του (=κουβέρτες), καὶ ἀπαρατήτως τὸ 'κόμισμα. Ἡ πρώτη δουλειὰ εἶναι ἡ εἰκόνα πού θὰ πάρη ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ πατέρα του (χφ., σ. 309).

Εἰς περίπτωσιν διαλύσεως τοῦ γάμου, ἕνεκα τοῦ θανάτου ἑνὸς τῶν συζύγων ἄνευ τέκνων, ἢ προἰξ ἐπέστρεφεν εἰς τὸν προικοδοτῆν. «Ὅταν τὸ ἀντρογγυο δὲν ἔκανε παιδιὰ καὶ πέθαινε ἕνας, ὁ χῆρος ἢ ἡ χήρα δὲν ἐκκληρονομοῦσε. Ἡ προἰκα ἐγύριζε στὸν πατέρα» (χφ., σ. 309). Τὸ ἔθιμον τοῦτο, ὡς γνωστόν, ἦτο κατὰ τὸ παρελθὸν εἰς χρῆσιν καὶ εἰς ἄλλας νήσους.

Τὸ δικαίωμα τῆς διαβάσεως διὰ μέσου ξένου ἀκινήτου, ἦτοι «τὸ δικαίωμα νὰ περάσωμε ἀπὸ ἕνα ἄλλο ξένο χωράφι νὰ πᾶμε στὸ δικό μας τὸ λέμε ἀμπατή» (χφ., σ. 308).

ΣΤ'. — Ἐκ τῶν πρώτων ἐνεργειῶν τοῦ γεωργοῦ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς σπορᾶς εἶναι τὸ φκολόγημα (εὐχολόγημα) τοῦ σπόρου³. «Ὅταν πρωτοβρέξη, θὰ διαλαλήσῃ ὁ παπάς (δηλ. θὰ στείλῃ ντελάλη νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν κόσμον) ποιὰ μέρα θὰ φκολόγησῃ τὸ σπόρο.

Κάθε γεωργὸς θὰ βάλῃ σ' ἕνα ντρουβαδάκι λίγο γέννημα, δυὸ τρεῖς ὀκάδες στάρι καὶ κριθαίρι μαζί, μέσα στὸ ντρουβαδάκι θὰ βάλῃ λίγα κουκκιά, ἕνα κεφάλι σκόρδο, κρεμμύδι καὶ ρούδι.

Θὰ τὰ πάη στὴν ἐκκλησία νὰ τ' ἀγιάσῃ ὁ παπάς, δηλαδὴ θὰ τὰ ραντίσῃ μὲ

¹ Βλ. εἰς Λαογρ., τόμ. 8 (1921/25), σ. 559 καὶ Κρητικά, τόμ. Α' (1930-33), σ. 47, (Κατσιδῶνι Κρήτης).

² Περὶ τῆς πίστεως ταύτης, ἤδη ἐκ τῆς Ἀρχαιότητος, βλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, Τὰ κατὰ τὴν τελευταίαν ἔθιμα τῶν Βυζαντινῶν ἐκ τῶν Ἀγιολογικῶν πηγῶν. Ἐπετ. Ἐτ. Βυζαντ. Σπουδῶν, τόμ. 20 (1950), σ. 100.

³ Βλ. περὶ τοῦ ἐθίμου καὶ Ἰ. Κ. Βογιατζίδου, εἰς περ. Ἀθηνᾶ, τόμ. 35. σ. 120 καὶ περιγραφὴν τοῦ φκολοήματος εἰς τὴν ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Κιμῶλου», ἔτ. 14 (1959), ἐν Ἀθήναις, ἀρ. φύλλ. 130/31, σ. 3.

ἀγιασμό πρώτα και μετά με κρασί λέμε πώς τὰ μεθᾶ ὁ παπάς. Τὸ σπόρο θὰ τὸν φέρωμε μετά στὸ σπίτι. Τὴν ἡμέρα πού γίνεται τὸ φκολόημα οἱ γεωργοὶ πᾶνε στὸ σπίτι τοῦ παπᾶ και τοὺς κάνει τραπέζι ἐκεῖ τρώγουν και πίνουν με ἔξοδα τοῦ παπᾶ». (χφ., σ. 25-26).

Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐθίμων κατὰ τὴν σποράν, εἶτα δὲ τὸν θερισμὸν και τὸν ἄλωνισμὸν (χφ., σ. 26-27, 28, 29, 31-32) σημειώνομεν τὸ κατωτέρω σχετικὸν πρὸς τὴν μετά τὸ ἄλωνισμα και τὸ λίχνισμα παραλαβὴν τοῦ γεννήματος (σιτηρῶν) ἀπὸ τὸ ἄλώνι. «Τὸ καθαρισμένο γέννημα τὸ κάνομε σωρὸ μέσα στ' ἄλώνι. Τὸ σωρὸ αὐτὸ θὰ τὸν σταυρώσωμε. Θὰ κάμωμε ἓνα σταυρὸ με ἀμπελόβεργα ἢ ἀκάρωνα (=σφεδηλιά). Θὰ τὸν προσκνήσῃ ὁ λιχνιστὴς και μετά θὰ τὸν καρφώσῃ στὴν κορυφὴ τοῦ σωροῦ τοῦ γεννηματιοῦ, νὰ πάῃ μέσα βαθιὰ στὸ σωρὸ. Μετά με τὸ φτυάρι, θὰ κάμῃ τρεῖς βολές τρεῖς κύκλους γύρω στὸ σωρὸ ἀρχίζοντας ἀπὸ κάτω, ἀνεβαίνοντας εἰς τὴν κορυφὴ τοῦ σωροῦ. Μετά θὰ κάμῃ σταυρὸ με τὸ φτυάρι στὴν κορυφῇ. Στὴν κορυφῇ μετά τοῦ σωροῦ πού εἶναι σταυρωμένος θὰ κάμῃ με τὸ φτυάρι ἓνα μικρὸ σταυρὸ πάνω στὸ γέννημα. Μετά θὰ βάλῃ ὁ λιχνιστὴς πάνω στὸ φτυάρι λίγο καρπὸ, νὰ τὸν προσκνήσῃ, ἀφοῦ πρώτα βγάλῃ τὸ καπέλλο του και κάμῃ και τὸ σταυρὸ του.

Ἄμα προσκνήσῃ τὸν καρπὸ πού ἔχει πάνω στὸ φτυάρι, θὰ καρφώσῃ (πλαγίως) τὸ φτυάρι με τὸν καρπὸ μέσα στὸ σωρὸ. Θὰ πάρῃ ἀκόμη και τρία ἄλλα διαχάλια και θὰ τὰ καρφώσῃ νὰ σχηματισθῇ με τὸ φτυάρι μαζί σταυρός.

Ὅσοι βρεθοῦν μέσα στὸ ἄλώνι τὴν ὥρα τοῦ σταυρώματος θὰ κάτσουνε ὅλοι γύρω σισοὶ ἀντραλικοὶ τοῦ ἄλωνιοῦ «γιά νὰ κάσῃ ὁ σωρός». Μετά θ' ἀρχίσῃ τὸ μέτρημα τοῦ σωροῦ σὲ κοιλιά. Τὴν ὥρα πού μετροῦ τὸ γέννημα, ὅταν γεμίσῃ τὸ πρῶτο κοιλὸ νὰ τὸ ρίξῃ στὸ σάκκο θὰ πῇ: «Ἐνας ὁ Θεός» στὸ δεύτερο κοιλὸ: «Δυὸ ἢ Κερὰ ἢ Παναγιά» «τρια: ἢ Ἁγία Τριάδα», Τέσσερα: σταυρός· νὰ ψοφήσῃ ὁ Ποπὼς (=ὁ Ποπῶφ ἦταν Τοῦρκος φορατζῆς), πέντε: Κύριέ μου, πέμπε.

Μετά ἀρχίζομε νὰ γεμίζομε ἄλλο σάκκο και λέμε τὰ ἴδια. Τὴν ὥρα πού γίνεται τὸ μέτρημα τοῦ σωροῦ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ περάσῃ κανένας ἄλλος μπροστὰ ἀπὸ τὸ σωρὸ. Ὅταν μετρηθῇ τὸ γέννημα θὰ ποῦμε «Καλὸ φάγωμα». (Τὸ κοιλὸ πάει 10-12 ὀκάδες). (χφ., σ. 31-32).

Ἡ σύντομος ἐπισκόπησις αὕτη τῆς συλλεχθείσης λαογραφικῆς ὕλης δεικνύει μετά τῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας τὴν διαλεκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν τῶν Σιφνίων διεπίστωσεν ὁ Ἱ.Κ. Βογιατζίδης (βλ. ἐν Ἀθηνῶν, τόμ. 35, σ. 75-79), ὅτι ὁ λαϊκὸς ἐκ παραδόσεως πολιτισμὸς τῆς Κιμῶλου ἀνήκει εἰς τὸν νησιωτικόν, εἰδικώτερον εἰς τὸν Κυκλαδικόν, με ἐπιδράσεις, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ἐξ ἐποικισμῶν και ἐπικοινωνίας πρὸς τὰς γειτονικὰς νήσους Σίφνον και Μῆλον, ἰδίᾳ τὴν πρώτην, πρὸς δὲ και τὴν Κρήτην.

R É S U M É

Mission folklorique à Kimolos du 14 au 29 août 1963

par Georges K. Spyridakis

L'île de Kimolos se trouve près de l'île de Milos; elle appartient au groupe des Cyclades, îles de la mer Egée.

Nous possédons sur la tradition de la civilisation populaire de Kimolos des informations provenant des voyageurs, qui l'ont visitée pendant les siècles passés, surtout C. S. Sonnini (*Voyage en Grèce et en Turquie*, tome second. Paris 1801, pp. 4-74), et plus anciennement P. de Tournefort (*Relation d'un voyage du Levant*, Paris, tome I, 1717, pp. 57-599) J. Th. Bent (1885) et autres.

Nous possédons également des études plus récentes sur l'histoire générale de l'île par divers auteurs (voir plus haut bibliographie, p. 304).

Pendant ses deux semaines de recherches folkloriques (14-29 août 1963), l'auteur a noté un riche matériel, en 452 pages, qui se rapporte aux diverses manifestations de la vie matérielle, sociale et spirituelle du peuple. Il a enregistré également sur bandes de magnétophone 75 chansons folkloriques et danses populaires. Il a tourné aussi sur films cinématographiques de 16 m/m: a) la cérémonie d'un mariage (mœurs matrimoniales); b) scènes de tissage populaire; c) une fête populaire patronale du 15 août, célébrée en l'honneur de la Vierge (fête de l'Assomption) etc.

L'auteur fait dans son étude des remarques générales sur le riche et important matériel collectionné. Ainsi, sur l'origine de l'installation des habitants actuels de Kimolos, il a noté des légendes selon lesquelles la population de l'île aurait été exterminée jadis par une épidémie de choléra. L'île, déserte, a été ensuite de nouveau peuplée par des habitants venus des îles de Sifnos et de Crète. Les habitants actuels de Kimolos seraient les descendants de ceux-ci. En effet, ces légendes, font écho à des faits réels. Nous croyons qu'après le 17ème siècle (voir pp. 305-306) des Crétois se sont installés dans cette île. La légende de l'établissement des habitants de Sifnos à Kimolos, a été déjà mentionnée au 18ème siècle par Sonnini (voir p. 307). Au lieu nommé «Hellenika», sur le rivage ouest de l'île où se trouvait dans l'antiquité un petit village, est localisée une légende selon laquelle près de la mer vivait un monstre. L'auteur remarque que cette lé-

gende provient d'une croyance antique et du culte d'un démon de la mer. (voir p. 307).

Près de Kimolos, il y a une île déserte nommée «Ipolivos». Son nom officiel est «Polyaighos». On raconte que dans le passé on entendait sur cette île, pendant la nuit, une voix qui chantait. Lorsque le chanteur chantait il n'existait aucun péril pour l'auditeur, mais lorsqu'il sifflait, celui qui l'entendait était en danger et devait s'éloigner.

L'auteur remarque qu'il s'agit ici d'un démon, protecteur de l'île, c.à.d. de ce qu'on nomme communément «stichiò» (Esprit). (voir pp. 308-309).

Saint Nicolas, connu comme protecteur des marins, est honoré aussi par les jeunes filles qui veulent se marier. L'auteur suppose que ce culte (voir p. 309) provient d'un récit hagiologique du Saint, selon lequel celui-ci par un miracle a permis la réalisation du mariage des filles d'un pauvre.

A été notée également la légende de saint Cassien et de saint Nicolas laquelle, comme on sait, est connue aussi en Russie et en Bulgarie. (voir *Osk. Looritz*, *Der heilige Kassian und die Schaltjahrlegende*, Helsinki 1954 (F.F. Comm. No 149). A Kimolos Saint Cassien, dont la fête est célébrée tous les quatre ans, le 29 Février, est remplacé par Saint Onoufrios. (voir p. 309). Les légendes sur les Moires, lesquelles déterminent le destin de chaque personne à sa naissance, sont largement propagées dans l'île, ainsi que les légendes concernant les Néréides (Fées), qui ont les caractéristiques des nymphes de l'antiquité. (voir p. 310).

Ensuite, l'auteur mentionne la légende «du vieillard savant et de la gérontoctonie» (voir pp. 310-311) et fait des commentaires sur Sainte Kali, lieu dit situé près du rivage du port de Psathi. (voir fig. 3 et 4).

Ste Kali, qui n'est pas comprise officiellement parmi les Saints de l'Eglise, est connue du peuple par un chant sur la crucifixion de Jésus-Christ, qui est chanté le Vendredi Saint.

On a émis l'opinion que Ste Kali constitue la survivance de la légende antique de Ino, laquelle se jeta à la mer et y demeura sous le nom de Leukothea, ou encore de Kali, ou du culte antique d'Isis-Fortuna.

Des 130 chansons populaires notées par l'auteur on publie le texte (voir p. 313-14) d'un chant relatif aux différents âges de la vie humaine. Celui-ci a une origine ancienne, que nous trouvons déjà chez Solon (voir Comptes - Rendus de l'Académie d'Athènes, tom. 21, pp. 257—263).

A la page 315 est publiée la musique des chansons (distiques), chantées

pendant le jeu de la divination (τοῦ «Κλήδονα»), pratiqué lors de la fête du Saint Jean qui a lieu le 24 juin, et qui coïncide avec le solstice d'été. (voir p.315).

Le peuple connaît divers récits sur le comportement des animaux (moutons, chèvres, boeufs) pendant la naissance de Jésus. On en publie un, originaire de Kimolos. (voir p. 314). La veille du jour de Noël, le peuple croit, qu'a un certain moment, les animaux s'entretiennent entre eux (voir p. 314). Par suite d'influences ecclésiastiques, les cultivateurs considèrent le 1er septembre comme premier jour de l'année; c'est pourquoi sont attachés à ce jour diverses coutumes agraires.

Le soir de la fête de la Sainte-Croix (14 septembre), après le coucher du soleil, on allume des feux dans les rues et les petits enfants sautent par dessus. Jadis les adultes prenaient aussi part à ce jeu. Dans ces feux on brûle également les couronnes du 1er mai (voir pp. 315-16).

L'auteur relate aussi diverses us et coutumes populaires telles que la coutume de divination qui se fait le soir de la veille de la fête de Sainte Catherine (25 november; voir pp. 316-17), la croyance populaire selon laquelle chaque personne a son ange gardien qui l'accompagne journellement pendant toute sa vie (voir p. 317), des coutumes matrimoniales, des usages du droit coutumier, la coutume de la bénédiction des grains par le prêtre avant l'ensemencement, et enfin parmi bien d'autres les coutumes en usage pendant la moisson et le battage du blé. (voir pp. 317-318).

Β'

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΤΑ ΧΩΡΙΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ (8 ΙΟΥΛ. - 7 ΑΥΓ. 1963)

ΥΠΟ ΔΗΜΗΤΡ. Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

Τὸ θέρος τοῦ 1962 ἐπραγματοποίησα κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν μηνιαίαν λαογραφικὴν ἀποστολὴν εἰς τὰ Ζαγοροχώρια τῆς Ἠπείρου, ἡ ὁποία περιορίσθη κατ' ἀνάγκην μόνον εἰς ὀλίγα χωρία τοῦ Δυτικοῦ Ζαγορίου, ἐξ ὧν συνεκέντρωσα ποικίλον ὕλικόν καὶ ἠχογράφησα ἀρκετὰς μελωδίας δημοδῶν ἑσμάτων¹.

Ὡς ἦτο φυσικόν, τὸ ὕλικόν τοῦτο δὲν ἦτο ἐπαρκές διὰ τὰ μᾶς δώση πλήρη εἰκόνα μιᾶς τόσον ἐκτεταμένης περιοχῆς, ὡς εἶναι τὰ Ζαγοροχώρια. Διὸ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ὑποδείξει τοῦ κ. Διευθυντοῦ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, ἀπεφάσισε νὰ ἀναθέσῃ εἰς ἐμὲ τὴν διενέργειαν καὶ δευτέρας ἐνταῦθα λαογραφικῆς ἀποστολῆς,

¹ Βλ. ἀνωτ. σ. 245 κ.ἐξ. τοῦ παρόντος τόμου.